شوي او د يو څو نورو روغتيا او پخوانی قوت او عزم له مېنځه تللی دی. دوی هر يو په ټينګه غواړي خپل پلار او موريا خپله مېرمن او بچيان، که ژوندي وي، ووينې. ټول د خپل کور اشنا خاوره غواړي په دې هيله... چې له سره يې ووينې او ژوند وکړي، نه په غريبۍ او بې نومۍ سره، د پخوا په شان، بلکې په هغې خزانې چې د تا له برکته يې ګټلې په ښه نامه او شتمنۍ سره. کوښښ مه کوه د دغسې کسانو قومندانې وکړې، چې نه غواړي درپسې لاړ شي، که د هغو زړه درسره نه وي، ته به د هغو پخوانۍ زړورتيا يا پخوانی روح ونه مومې... صاحبه! که تر هر څه لوړ يو څيز وي، چې يو بريالی کس پرې پوه شي، هغه دا دی چې څه وخت پر ځای ودرېږي.(۸۴) "

د سکندر وروستي وخت:

سکندر بيا نه يوازې "پر ځای ودرېد" بلکې پر شا ولاړ او په سره اوړي کې د بلوچستان د ګاکرو له پاسه د مقدونيې په لور روان شو او وروسته له هغه چې په دغې سختې لار او تودخې کې يې ډېر سرتېري هلاک شول، بابل ته ورسېد. تر هغه د مخه د سوسه (Susa) په ښار کې د باختر او فارس ملکونو له لوړو کورنيو نه په يوه روايت نهه زره او په بل روايت لس زره نجونې د پوځ سرتېرو او

SABAWOON.COM

Web Publication www.sabawoon.com - All Rights Reserved by Prof. M. Hassan Kakar PHD

افسرانو ته په لوړو مراسمو سره واده کړې. د داریوش یوه لورېې له ځان سره او د هغه د کورنۍ نورې نجونې او داسې هم د نورو لوړو کورنیو نجونې یې له خپلو افسرانو سره جوړه کړې، چې په هغو کې د سپتامنز لور اپامه هم وه، چې سلو کوس نیکه تور ته یې واده کړه. وروسته په بابل کې یې خپل وطنوال په دې ډول مخاطب کړل:

"غواړم دریاده کړم چې هغه وخت چې زموږ په خدمت کې شامل شوئ، ستاسې حال څنګه و؟ اول به د خپل پلار له وخت نه شروع وکړم، هغه وخت چې هغه و موندلی تاسې خوار، بې وزلي او کوچي خلک وئ، چې د غرو په لمنو کې مو وړې رمې پیولې، چې هغه مو د غرنیو ګاونډیو قومونو په مقابل کې له جنګ نه پرته ساتلی نه شوې، هغه هم زیاتره وخت په نابریالي ډول. د اغوستلو لپاره هغه د پوټکو پرځای کالي درکړل او له سپیرو غرو نه یې ښېرازو هوارو ته ښکته کړئ او درته یې وښوول چې له دغو قومي خلکو سره وجنګېږئ، ددې لپاره چې مجبور نه اوسئ د خپل ژوند د خوندیتوب لپاره سختو ځایونو ته پناه یوسئ. هغه ښارونو ته راوستلئ، عادل قانونونه او ضابطې او مدني رواجونه یې درکړل. په دغو بربریانو باندې یې واکمن کړئ، یانې هغوی چې تل یې زوروله، ځپله او مریې کوله او تاسې یې له لاس لاندې کسانو څخه خپلواکۍ ته ورسولئ." سکندر وروسته له هغه چې

د خپل پلار له خوا د یونان د لاندې کولو قصه وکړه، په خپلې قومندانۍ سره یې د هخامنشي امپراتورۍ، مصر، باختر، سغدیانې او هند دلاندې کولو بیان وکړ.

"ما له خپل پلار نه د سرو او سپینو زرو یو څو جامونه او د شپېتو تالانو (Talents) یوه خزانه او پنځه سوه تالان پور په میراث وموندل. اته سوه نور تالان مې پور کړل او له دغسې هېواد نه روان شوم، چې حتی تاسې یې مړولی نه شوئ. "اوس "مصر، سایرین (Cyrene) چې بې له جنګ جنګ نه مې ترلاسه کړل، ستاسې دي. سوریه، فلسطین او بېئن النهرین ستاسې دي. د بابل، باختر، سوسه او د لیدیا شتمنې، د پارسیانو شتمنې او د هندیانو شتمنې ټولې ستاسو دي او سرخلاصی سمندر ستاسو دی. له تاسو نه والیان، جنرالان او لوی واکمنان هسک شوي دي. زه له دغو ډېرو غنیمتونو نه، له دغه تاج او زېړې چپنې نه پرته څه لرم؟ ما هېڅ څیز د ځان لپاره ساتلی نه دی. له تاسو نه هېڅ څوک له دغو شتمنیو نه پرته چې تاسې لپاره ساتل کېږي، زما شخصي خزانې ته ګوته نیولی نه شي. زه د هېڅ څیز ساتلو لپاره اړتیا نه لرم، ځکه چې زه هغه څه خورم چې تاسې یې خورئ. د تاسو په شان خوب کوم. په رښتیا کوم خواړه چې زه یې خورم زیاتره وخت نظر د تاسو له خوړو نه چې ښه دي، لا ساده دي او زه پوهېږم چې زیاتره وخت زه هسې ویښ ناست یم، چې

Web Publication www.sabawoon.com - All Rights Reserved by Prof. M. Hassan Kakar PHD

وګورم تاسې په ارامۍ او مصؤنيت سره خوب وکړئ. له تاسو نه ځينې ګيلې کوي، چې ستونزې او سختۍ مو ګاللي دي، آيا له تاسو نه څوک ويلی شي چې تاسې هغه ستونزې ګاللي دي چې ما نه دي ګاللي؟ له تاسو نه څوک ويلی شي، چې هغه زما لپاره ډېرې سختۍ تېرې کړې نظر دېته چې ما يې په اړه سختۍ ګاللي دي؟ راځئ اوس هر يو چې له تاسو نه زخمونه لري ځان لوڅ کړي او زه به خپل زخمونه وښييم. زما د بدن هېڅ برخه البته د مخې برخې له داغونو نه خالي نه ده او نه داسې وسله شته چې زما په بدن باندې يې نښې نه وې پرې ايښې. زه د لاس په لاس جګړه کې په توري سره ټپي شوی يم، زه په غشو او د منجليقونو په ګوليو سوری شوی يم، زه بيا بيا او ټول ستاسې په خاطر په کاڼو او سوټيو وهل شوی يم. ما ستاسې د ودونو لپاره جشنونه نيولي، لکه څنګه چې مې د خپل واده لپاره جشنونه نيولي دي او د تاسې ډېرو ماشومان به زما د ماشومانو خپلوان وي.(۸۵) " خو دده د وينا اخري برخه رښتيا نه شوه، ځکه چې دی په همدغه بابل ښار کې د مخزېږدي ۳۲۳ کال د جون په دیارلسمه د درې دېرش کلونو په منګ په ظاهر کې د شديدې تبې له امله مړ شو.

په نړۍ کې د سکندر په شان قومندان، هغه هم ځوان قومندان، تېر شوی نه دی. ده د خپل وخت نږدې ټوله معلومه نړۍ په لنډې مودې کې لاندې کړه. په هغو يې هېڅ

Web Publication www.sabawoon.com - All Rights Reserved by Prof. M. Hassan Kakar PHD

رحم نه کاوه، چې ورسره جنګېدل او مغلوبېدل. څنګه چې ده بېحسابه جګړې ګټلې، بېحسابه انسانان هم وژل شوي دي، که څه هم هغوی یې بښل چې ورته تسلیمېدل. له بلې خوا ده په بابل کې د یوې سترې غونډې په ترڅ کې د مغلوبو او غالبو ولسونو د زرګونو نارینه او ښځینه ځوانانو په جوړه کولو سره د دغو ولسونو ترمېنځ د "پخلاینې او اتحاد" بنسټ هم کېښود، په دغه مقصد چې "د لاندې شویو او فاتحانو ترمېنځ توپیر له منځه یوسي.[۸۲]" ده لا د مخه په باختر کې د همدغه مقصد د واقعي کېدلو په لور عملي ګامونه اخیستي وو، چې نتیجه یې هلته د یوه نوي ډینامیک مدنیت هسکېدنه شوه. په واقع کې دده په یرغلونو سره د ختیځ او لویدیځ ترمېنځ د لومړي ځل لپاره د سوداګرۍ او پوهاو لار خلاصه شوه، خو دده د خپلې وینا له مخې ده مغلوب ولسونه لوټ کړل، په دغه مقصد چې خپل خوار مقدونیان او یونانیان شتمن کړي، نو د ساکا مشرانو هغه وینا سمه وختله چې ورته یې ویلې وو، چې "ته لومړی کس یې چې له حد نه د ډېرو څیزونو په لرلو سره دې ولږه پیدا کړې ده." له دې ټولو سره سره یا د هغو له امله سکندر او کارونه یې اوس هم د معما په شان دي او تاریخپوهانو ددغې معما د پوهېدلو په مقصد ډېر اثار کښلي او لا یې هم کاږي. سکندر په نړۍ کې د هغو له ډلې

SABAWOON.COM

Web Publication www.sabawoon.com - All Rights Reserved by Prof. M. Hassan Kakar PHD

نه دی، چې په اړه يې بيخي ډېر آثار خپاره شوي دي. په خاص ډول د يادونې وړ ده، چې د سکندر له امله د اريانه د ولسونو تاريخ د لومړي ځل لپاره ډېر روښان شو، خو تراوسه په قانع کوونکې توګه يقيني شوې نه ده، چې سکندر ولې د غسې نه فکر کېدونکي کارونه وکړل، چې يې وکړل.

يونان- باختري دولت:

د سکندر له مړينې نه ژر وروسته "سپېڅلی اتحاد" له منځه لاړ او امپراتوري يې له يو څه کړکېچ نه وروسته د هغه د څلورو جنرالانو ترمنځ وويشل شوه: مقدونيه او يونان د کساندر (Cassander)، مصر د بطليموس (Ptolemy)، تريس او وړه اسيا د لای سماکوس (Lysmachus) او بابل، پارس، باختر د سلوکس نيکاتور (Selecuz Nicotar) شول. په دې ډول نيکاتور چې د بابل والي و، په ۳۱۲ کې د سکندر د امپراتورۍ د پراخې برخې واکمن شو، خو په مخزيږدي ۳۰۵ کې مجبور شو چې د هندوکش ختيځې خوا سيمې د هند پاچا چندرا ګوپتا موريا ته پرېږدي، چې د سکندر له مړينې نه وروسته پاچا شوی او د پتالي پوتره يا پتنه ښار يې مرکز ګرزولی و. ده د نيکاتور ټول هغه کوښښونه شنډ کړل، چې

SABAWOON.COM